

EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ NĚMECKA NA CESTE K TRVALÉ UDRŽITELNOSTI

GERMAN ECOLOGICAL AGRICULTURE ON THE WAY TO SUSTAINABLE AGRICULTURE

Karel Tomšík

Anotace:

Společná zemědělská politika a její reformy se zaměřují na trvale udržitelné zemědělství. Jednou z jeho nejdynamičtějších forem je ekologické zemědělství. Německo má vyspělé ekologické zemědělství s dlouhou tradicí a rozvinutým trhem. Článek analyzuje současnou situaci Německa na cestě k trvale udržitelnému zemědělství.

Klíčová slova:

Společná zemědělská politika, ekologické zemědělství, bioprodukt, trvale udržitelné zemědělství

Abstract:

The Common Agricultural Policy and its reforms are focusing on sustainable agriculture. One of the most dynamic forms of sustainable agriculture is ecological farming. Germany has developed an ecological agriculture with a long tradition and a market of ecological products. The article analyses the current trends in ecological agriculture in Germany on the way to sustainable development.

Keywords:

Common Agricultural policy, ecological farming, bioproduct, sustainable agriculture

ÚVOD

Trvale udržitelné zemědělství a údržba krajiny patří k prioritám Společné zemědělské politiky Evropské unie. Součástí agroenvironmentálních opatření, která jsou ve Společné zemědělské politice zahrnuta, je ekologické zemědělství, které patří k hlavním pilířům trvale udržitelného zemědělství. Ekologické zemědělství se v mnoha případech stává vhodnou alternativou tam, kde konvenční zemědělství z nejrůznějších příčin (např. environmentální opatření) nemá tak dobré podmínky pro svoji existenci. V posledních letech zaznamenalo ekologické zemědělství v evropských státech značný rozvoj. Jedním ze států, kde má ekologické zemědělství dlouhou tradici a poměrně rozvinutý trh, je Německo. Úroveň a další vývoj ekologického zemědělství Německa má význam i pro Českou republiku, neboť němečtí zpracovatelé používají nezřídka suroviny české provenience a české bioprodukty si již našly své místo na německém trhu.

CÍL A METODIKA

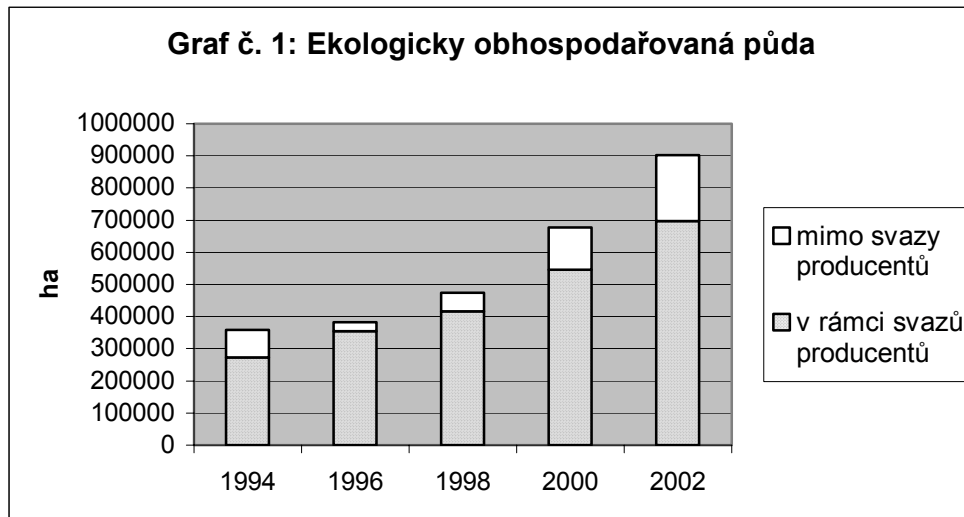
Cílem příspěvku je analýza současného stavu ekologického zemědělství Německa v rámci trvale udržitelného rozvoje se zaměřením na poznatky a zkušenosti využitelné pro české ekologické zemědělství po vstupu ČR do EU. Příspěvek se zabývá historickým vývojem ekologického zemědělství v Německu a jeho souvislostmi, problematikou struktury, dosahovanými výsledky v porovnání se zemědělstvím konvenčním i významem pro trvale udržitelné zemědělství a využitelnými zkušenostmi.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Vývoj Ekologického hospodaření v Německu

Ekologické zemědělství v Německu má dlouhou tradici. Jeho protagonisté často datují počátky ekologického způsobu hospodaření do doby Rudolfa Steinera (1861 –1925). Současné ekologické zemědělství se pak začalo rozvíjet od konce 60. let 20. století jako reakce na vnikající environmentální problémy. Velký rozmach zaznamenalo německé ekologické zemědělství na konci 80. let 20. století, k čemuž přispěla například státní podpora v rámci extenzifikačního programu v roce 1989 a dále pak příslušná nařízení EU (např. 2078/92 nebo 1257/99). Rychlý rozvoj ekologického zemědělství se projevil v nových spolkových zemích po sjednocení Německa, a to i vzhledem ke skutečnosti, že realizace bioproduktů byla v prvních letech obtížná, protože spotřebitelé z nových spolkových zemí ekologické produkty prakticky neznali. Další boom ekologického zemědělství nastal v roce 2001. V tomto roce se zvýšil počet ekologicky hospodařících podniků o více než 15%. Přestože tempo nárůstu se v následujícím období došlo i tak k nezanedbatelnému zvětšení rozměru německého ekologického zemědělství.

Od roku 2001 je posilování pozic ekologického zemědělství prioritním cílem německé zemědělské politiky. Existující podpůrná opatření a programy, jako například Bio-Siegel, nebo spolkový program Öko – Landbau by měly podle očekávání v budoucnu přinést další vlnu rozšíření ekologické produkce. Ambiciózní plány ministryně pro ochranu spotřebitelů počítají s rozšířením ekologického zemědělství až na 20% zemědělské půdy do roku 2010. Zatím však nárůst ekologicky obhospodařovaných ploch za vytýčeným záměrem zaostává. Podle scénáře SÖL z června 2004 by musel průměrný roční činit 25%, aby byl cíl v daném termínu splněn.

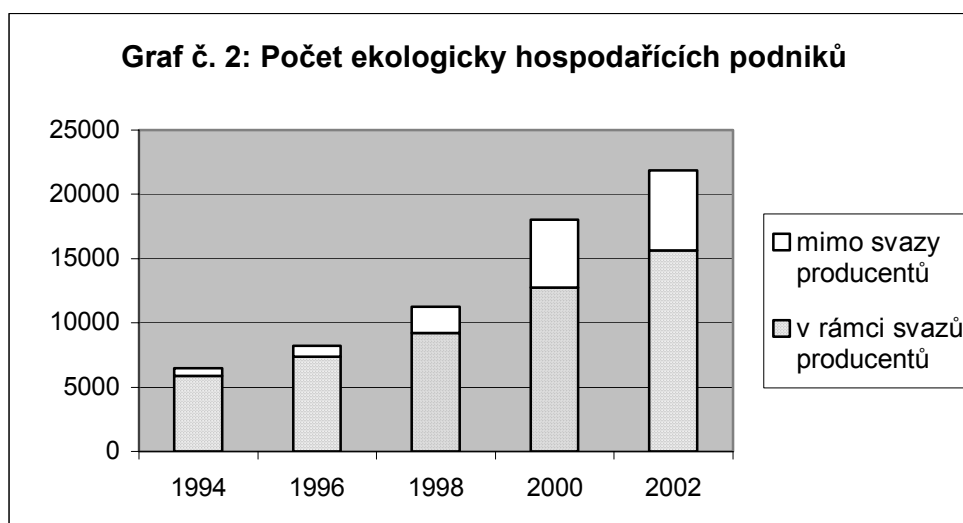

Zdroj: Ökolandbau in Deutschland, SÖL, 2003

Graf č. 1 znázorňuje nárůst ekologicky obhospodařované plochy za období let 1994 – 2002. Podíl ekologického zemědělství na zemědělské půdě Německa tak vzrostl z 1,6% v roce 1994 na 4,1% v roce 2002 a v roce 2003 činil 4,3%. Jak je z grafu dále patrné, přibližně 70% ekologicky obhospodařované půdy patří zemědělcům, kteří jsou organizováni v různých svazech výrobců. Mezi významné svazy patří Bioland, Naturland, Demeter nebo Biopark. Tyto svazy producentů tak ovládají přibližně 3% zemědělské půdy Německa a 2,4% všech zemědělských podniků.

Obdobně graf č. 2 znázorňuje ve stejném období celkový počet ekologicky hospodařících podniků s rozlišením podniků sdružených v producentkých svazech a ostatních ekologických

farem. Od roku 1994 do konce roku 2002 se podíl ekologických podniků na celkovém počtu zemědělských podniků zvýšil z 1% na 4%.

Zdroj: Ökolandbau in Deutschland, SÖL, 2003

Struktura a regionální rozložení ekologického zemědělství

Ekologická produkce byla nejprve koncentrována převážně v jižním Německu: Bádensku - Württenbersku a v Bavorsku. Po sjednocení Německa se ekologické zemědělství značně rozšířilo i v nových spolkových zemích, především v Braniborsku a Mecklenbursku. V jednotlivých spolkových zemích se rozměr ekologického zemědělství značně liší. Co do výměry má největší ekologicky obhospodařovanou plochu Bavorsko (přibližně 127 tis. ha) následované Braniborskem (přibližně 119 tis. ha). Nejvyšší počet ekologických farem (přes 5 tis.) je v Bádensku Württenbersku. Přestože ve spolkových zemích Braniborsko a Mecklenburg – Vorpommern je v porovnání se starými spolkovými zeměmi poměrně málo ekologicky hospodařících podniků, podíl ekologického zemědělství (na zemědělské půdě) zde dosahuje největších rozměrů (8,3% Braniborsko a 7,6% Mecklenburg - Vorpommern v roce 2002). Naopak poměrně malý rozměr má ekologická produkce v zemích, jako je Dolní Sasko nebo Šlesvicko – Holštýnsko (kolem 2% zemědělské půdy).

Průměrná výměra německého ekologicky hospodařícího podniku je 53 ha. Zatímco ve starých spolkových zemích je průměr 34 ha, v nových spolkových zemích dosahují ekologické podniky v průměru 187 ha. V porovnání s konvenčními podniky (celoněmecký průměr 40 ha) jsou ekologické farmy podstatně větší.

Nárůst ekologicky obhospodařované plochy se týká především trvalých travních ploch. Ty tvoří přibližně polovinu ekologicky obhospodařované půdy Německa, zatímco v konvenčním zemědělství je to jedna třetina. Vyšší podíl TTP je zastoupen ve starých spolkových zemích (57% ekologicky obhospodařované půdy), v nových spolkových zemích je pak silně zastoupena i produkce obilovin a krmných plodin. Nejvýznamnější odvětví v živočišné výrobě je chov skotu. 82% ekologických producentů se zabývá živočišnou výrobou, ve třech čtvrtinách podniků je realizován chov skotu. Velký význam má rovněž chov ovcí a koz. Poměrně málo je rozšířená produkce vepřového masa a drůbeže.

Ekonomická výkonnost německého ekologického zemědělství

Podle srovnání testovaných podniků ekologického zemědělství s konvenčním zemědělstvím¹

¹ Agrar- und Ernährungspolitische Bericht 2003, 2004

vykazují německé ekofarmy následující znaky:

- Vyšší potřebu pracovní síly než konvenční podniky.
- Nižší výnosy vzhledem ke způsobu hospodaření. Výnosy pšenice 3,4 t/ha a brambor 17,3 t/ha jsou přibližně v průměru o 40% nižší než výnosy dosahované v konvenčním zemědělství. Mléčná užitkovost se pohybuje kolem 85% užitkovosti konvenčních farem.
- Ekologicky hospodařící podniky docilují více než dvojnásobné realizační ceny v porovnání s podniky konvenčního zemědělství u obilovin a brambor, u mléka je však rozdíl pouze desetiprocentní. Srovnání výnosů a cen vybraných komodit testovacích podniků v hospodářském roce 2002/03 je uvedeno v tabulce č. 1.

Tab. č. 1: Srovnání výnosů a cen vybraných komodit testovacích podniků v hospodářském roce 2002/03 (v EUR/ha z.p.)

	jednotky	Ekologické podniky	Konvenční podniky
Pšenice – výnos	t/ha	3,4	6,1
Pšenice – cena	EUR/t	288,8	105,2
Brambory – výnos	t/ha	17,3	30,5
Brambory – cena	EUR/t	258,2	95,6
Mléko – užitkovost	kg/ks	5.415	6.349
Mléko – cena	EUR/100 kg	34,98	31,68

- Podniky ekologického zemědělství dosahují vyššího podílu příjmů z rostlinné výroby, poskytovaných služeb a vedlejších činností a mají rovněž vyšší podíl přímých plateb. V hospodářském roce 2002/03 dosahovaly přímé platby u sledovaného vzorku ekologických podniků 470 EUR/ha, u vzorku konvenčních podniků to bylo 357 EUR/ha.
- Ekologické farmy mají nižší podíl nákladů na hnojiva, ochranu rostlin a nakoupená krmiva, naopak vyšší podíl mzdových nákladů z důvodu vyšší pracovní náročnosti
- V hospodářském roce 2002/03 byl průměrný zisk na ekologicky hospodařící podnik dokonce než v konvenčních podnicích. Vyššího zisku oproti srovnatelným konvenčním podnikům dosahují ekologické farmy zaměřené na rostlinnou výrobu, naopak podniky s převládající živočišnou výrobou dosahují v průměru horších výsledků.

Tab. č. 2: Srovnání ekonomických výsledků testovacích podniků v hospodářském roce 2002/03 (v EUR/ha z.p.)

	Podniky ecol. zemědělství	Konvenční podniky
Provozní výnosy a přímé platby	1.680	1.596
Provozní náklady	1.284	1.267
dosažený zisk	337	277

Zdroj: Agrar- und Ernährungspolitische Bericht 2003, BMVEL, 2004

ZÁVĚR

I přes určité výkyvy je pro německé ekologické zemědělství charakteristický dlouhodobý růst. Německé zkušenosti ukazují, že ekologické zemědělství může být vhodné nejen pro malé podniky, ale lze jej aplikovat i u podniků velkých, jak je tomu u podniků na území bývalé NDR. I přes ekonomické nevýhody spojené především s nízkými výnosy může být ekologické zemědělství rentabilní, zejména pokud jsou zabezpečeny odpovídající realizační ceny. Příklad Německa rovněž poukazuje na skutečnost, že ekologické zemědělství může

napomáhat řešením strukturálních problémů venkova, protože zaměstnává více pracovních sil.

Výhodou německých producentů biopotravin je poměrně rozvinutý trh s ekologicky nezávadnými produkty a vyšší poptávka po biopotravinách v porovnání s Českou republikou. To však může být dobrým signálem i pro české producenty, zejména po našem vstupu na jednotný trh EU. Čeští producenti jsou již dnes významnými dodavateli surovin, nebo finálních produktů na německý trh a vstup ČR do EU otvírá nové příležitosti.

Literatura:

Agrar- und Ernährungspolitischer Bericht, BMVEL, 2003, 2004

Ökolandbau in Deutschland, SÖL, 2003, 2004

Agrarmärkte in Zahlen, ZMP Bonn, 2003

Kontaktní adresa:

Ing. Karel Tomšík, Ph.D.

Katedra zemědělské ekonomiky

Provozně ekonomická fakulta

Česká zemědělská univerzita

Tel: 224 382 297

e-mail: tomsik@pef.czu.cz